

Україна чи Малоросія  
Микола Хвильовий

#### ШЕДЕВРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ #1

«Україна чи Малоросія» Миколи Хвильового – один з найбільш відомих памфлетів автора, в якому він висловлює свої ідеї та думки щодо майбутнього України\*\*\*. Найвідомішими творами автора є новели «Я (Романтика)», «Кіт у чоботях», «Арабески», «Мати», «Редактор Карк», «Свиня», «Ревізор», «Повість про санаторійну зону», незакінчений роман «Вальдшнепи». Микола Хвильовий (справжнє ім'я Микола Фітільов) – талановитий український письменник, майстер психологічної новели з елементами романтизму та імпресіонізму.

Микола Хвильовий

#### УКРАЇНА ЧИ МАЛОРОСІЯ?

Рабство – річ ганебна, але рабська психологія в свободі – гідна зневаги.

Ф. Шіллер

Нация – это исторически сложившаяся устойчивая общность языка, территории, экономической жизни, психологического

склада, проявляющегося в общности культуры.

И. Сталин

На башті б'є годинник. На сході вже стоїть світла полоска світанку, і от загуде сонце. Таємна птиця відродження розплющила очі і розправляє свої могутні крила. Але ми ще стоїмо на чатах і прислухаємось. На колінах нам лежать квітневі числа «Комуніста» з 18 до 29, і тоді «мимохить виринають в пам'яті ці гіркі й ідкі слова» великого поета, що їх ми поставили в своєму першому motto, і зрозуміло: ми читаємо публіцистичні етюди славетних і бездоганних марксистів – Володимира Юринця із Держвидаву і Андрія Хвилі із Агітпропу. Нам страшенно не хочеться полемізувати з ними, бо знаємо, яка це невдачна праця: хіба докажеш, що не кожний Герострат – Герострат і не кожному крикунові судилося прославитись в Ефесі? Але ми також знаємо, що за спиною наших марксистів[1 – Хоч вони цього, можливо, і не хочуть.] стоять певні кола радянського суспільства, і тому знову тягнемось до атраменту. Словом, нумо розвивати свої попередні думки.

Проте, з другого боку, було б несправедливим відмовити як Юринцеві, так і навіть Хвилі в деяких і плюсах. Погоджуючись з нами, що могутній вчора та скомпрометований нами сьогодні славнозвісний масовізм є шкідливе явище, вони тим самим відкривають нову сторінку в літературній дискусії. В своїй останній статті, підводячи підсумки нашої першої перемоги і намічаючи теми

для дальшого обговорення, ми самі до цього й закликали. Плужанський анальфabetизм давно вже сидить нам в печінках, і тому всяку спробу відмежуватися від нього ми щиро і від душі вітаємо.

Шкода тільки, що наші друзі кар'єром влетіли «в другий екстрем». В той час, коли тов. Пилипенко і Ко просвітянствували, мов справжні автокефальні християни, Юринець і Хвиля почали свій тріумфальний похід під трім екстравагантної фанфаронади гаданого переможця, і в супроводі хоч і порожньої, але зате галасливої фразеології, кожний з них, уявивши себе по меншій мірі Наполеоном, раптом прийняв позу[2 – Звичайно, зовсім не по заслугі.] претензійної, начебто об'єктивної третьої особи і зі свого агітпропо-держвидавівського «висока» потріпує по плечу Вільну Академію, мовляв: «Ну что, брат Пушкин?» – «Да так, брат, – отвечает, бывало. – Так как-то все...» – «Большой оригинал».

З того ж самого «висока» наші наполеони показують і свою сміливість: мовляв, зачепи тільки – одразу пожаліюсь папі-агітпропу. Ми, партійці, свого папу теж поважаємо, але дозвольте зазначити, що й вище наведені плюси захмарено невеличкими, але красномовними мінусами.

А втім, дамо слово нашим другим друзям. Хай вони допоможуть нам поговорити з нашою мамою, що ім'я її – компартія. І будемо ми говорити так, начебто культурний рівень нашої авдиторії не нижчий за шановну ерудицію т. Юринця.

I

Мерінг, наприклад, завше гадав, що ідею соціалізму не тільки в естетиці, а навіть політиці й науці не зовсім визначено. Це давало йому привід не погоджуватися навіть з Марксовою характеристикою щодо автора «Розбійників». Він, прямолінійніший за Плеханова, навіть він ніколи не поспішав з рішучою характеристикою тих чи інших явищ в духовному житті народу.

Як же наші друзі характеризують і репрезентують перед компартією великий культурний здвиг, що допіру розпочався в українській літературі? На їхній погляд – це не що інше, як «помахування» «дерев'яними шаблями» та «картонними мечами». «Назадницька гігантомахія» – і тільки, і коли потім один із них, опам'ятавшись, хотів трохи виправитись і порівняв одного з диспутантів з Карлейлем, то й це порівняння прозвучало, на жаль, фрейлігратовою похвалою: мовляв, дуже добрий твій, Марксе, «Капітал», ним дуже захоплюються крамарі з Рейну. Коли «під густими мряковинами критики» наші друзі не відчувають «широких левад творчості», коли «даються нашому мистецтву тільки «grande teorie»[3 – «Великі теорії»(фр.)] і постулати ідеологічного хатянства, то, очевидно, і згаданий Карлейль мусить бути або дерев'яним, або картонним. Словом, од компліментів ми одмовляємось, щоби вони не заважали нам подивитись на справу цілком об'єктивно.

Отже – «дерев'яно-картонна» гігантомахія. Не зрозуміло тільки, чому вона так стривожила славнозвісного марксиста Юринця, який одразу розганяється на кілька статей. А тому раптом починає самознищуватися Хвиля, що вона

«має глибокі коріння в розвитку економічних, соціальних і національних особливостей України». Виходить, це зовсім не картонна гігантомахія? Так точно, теж зовсім несподівано починає відступати і Юринець, бо в ній зібрано багато «шкідливих для діла пролетарської культури закликів». Значить, не «картонна»? Не картонна. Не «дерев'яна»? Не дерев'яна. От тобі й храм Діани: так ненароком і зарепортуватись можна.

Проте наші наполеони і самі це знають. Дерево й картон для стилізації: мовляв, не догадайся, чому пишу такі величезні підвали в центральному органі партії. Історик всесвітньої літератури, Володимир Юринець, очевидно, ще не забув, як картонний меч Рейхліна викликав у свій час велику боротьбу між гуманістами й обскурантами. Справа, значить, не в тому, що наш сьогоднішній літературний рух не заслуговує уваги, а справа, так би мовити, навпаки: він не тільки стривожив наше суспільство, більше того, деякі ігноранти його встигли вже *fidem de foro tollere* – загубити громадський кредит.

Звичайно, цей неприємний бік «картонної» медалі не міг не турбувати наших друзів. От чому Юринець поспішив зробити екскурс в історичні аналогії, а Хвиля, що йому страшенно бракує Юринцевої всесвітньої начитаності, звар'ював деякі місця зі своєї нещодавно випущеної [4 – Здається, єдиної.] популярної брошури про українські «широкі можливості». Словом, надівши професорські окуляри, вчені марксистки почали аналізувати ситуацію і шукати соціально-економічного коріння.

Як і треба було чекати, Хвиля, за прикладом «вчених» з клубу містера Піквіка, перш за все сказав декілька надзвичайно серйозних і виключно нечуваних фраз про диференціацію, міжнародний капітал і сільське господарство. Закінчив він свій аналіз такою оригінальною мораллю: «Не слід верзти всякі нісенітниці в розмовах і політиці». Але, гадаючи, що сентенцію хтось обов'язково візьме під сумнів, професор присвятив їй спеціальний розділ під піквікською красномовною назвою «Боротьба за ідеологічну цитадель». Словом, від одного аналізу нам поки що – пробачте за різкість – не холодно й не душно. Очевидно, і читачі почували себе точнісінько так же.

Юринця вивезла всесвітня начитаність, і він вирішив піти на шлях історичних аналогій. Перш за все порівняв нас з молодогегельянством і, щодо останнього, тут же навів убійчу цитату з Маркса. Ваша, мовляв, гігантомахія – те ж самісіньке, а як «історичний матеріалізм» характеризує молодогегельянство – самі бачите.

На момент припустім, що ця аналогія і справді вдала. Але хіба тут така вже велика небезпека? Справа от в чому: наш ерудит не розуміє тієї парадоксальності, якою перейнято Марксову характеристику молодогегельянства. «Чи відомо» т. Юринцеві, що з цього самого молодогегельянства вийшов, очевидно, й напевне відомий йому Фейербах, що воно останньому дало можливість поставити, як-то кажуть, Гегеля «на ноги», що Енгельс і навіть сам бородатий Маркс належали в кінці 30-х і на початку 40-х років минулого століття до молодогегельянських кіл? В якому плані трактував Маркс той начебто й рідний йому рух? В плані сучасної йому боротьби, і саме тоді, коли воно, зігравши свою революційну роль, продовжувало культивувати гегелівський ідеалізм. Ми ж на молодогегельянство мусимо дивитись в плані ретроспекції і прикладати до

нього об'єктивний метод. «Молода Німеччина» з часом теж виродилась в реакційне явище. Револьюціонер Гейне завше стоїть поруч з песимістом і поетом «світової скорботи» – Байроном. Але й Гейне, і «Молода Німеччина» в середині XIX століття були тією фортецею, відкіля летіли снаряди в болото рідного філістерства. Ленін не раз давав Плеханову характеристику подібно до тієї, що іі Маркс дав молодогегельянству, але це зовсім не заважає ленінцю Юринцеві не тільки використовувати плехановські методи, але й буквально вчитись в нього. Отже, коли комусь наш рух нагадує молодогегельянство, то це зовсім не погано. Безперечно, і він, як і всі на світі, може дійти до тієї точки, коли почне набирати реакційного характеру. Але це трапиться за якийсь десяток-два років. Саме тоді наш попередній товариш і мусить виступити з цитатою Маркса. Сьогодні ж Юринців виступ – це[5 – «Не ображайтеся», камраде.] хвиля один із тих прекрасних актів, що ними вславилася наша не менш прекрасна нація.

Але професор не задовольняється однією аналогією. Вони рішуче хочуть скомпрометувати перед партією наш сьогоднішній рух і тому порівнюють його ще з «українським модернізмом». Отже, на момент припустім, що ця аналогія вдала.

В своїх «Думках проти течії» в розділі «Культурний епігонізм» ми вже говорили, як треба розцінювати наших так званих «європейців». Невже ж ця «волинка» непорозумінь і безграмотних ляпсусів буде тягтися до безконечності? Хіба вам не ясно, шановний товаришу, що наша псевдочервона публіцистика веде до розриву з культурним надбанням, що іі підхід до наших «європейців» є антимарксистський, антинауковий, що це є народницько-суб'єктивне тлумачення минулого в плані злободенних перипетій? Справа ж не в тому, що євшанівський естетизм залишився туберкульозним, не в тому, що Яцків не пішов далі «пангуманітарних дифірамбів». Справа в тому, що цей «шум» був все-таки здоровим, логічним і необхідним етапом на шляху до соціальної диференціації, до пробудження нових суспільних сил. Хіба «Молода муза», культивуючи крайній індивідуалізм, не була етапом до символізму? Хіба останній не зіграв револьюційної ролі, виховавши в своїх рядах таку досить таки імпазантну фігуру, як Олесь? Хіба сам найбільший молодомузівець і дальший зрадник Яцків не зіграв помітної ролі в боротьбі з тим же таки міщанством? Хіба сам великий Франко теж всюди був однаковий? Хіба він не писав індивідуалістичних «Зів'ялого листа» і «Semper tiro»? Хіба... і т. д. і т. п. В чому ж справа? Чому так гримає Юринець на «Молоду музу?» Хто йому дав на це таке широке право? Чому французи, росіяни, поляки і т. д. не запльовують таким чином своїх попередників? Чи, може, «Молода муза» те ж саме, що й Слащов-кримський? Чи, може, вона була такою вже бездарною, що нашому професорові чешуться руки? Так тоді відкіля ж взялися «Сонячні кларнети», «Інтермеццо» і т. д.? Воістину: «ми не знаємо, що таке державні справи», інакше б ми давно вже придбали в особі Юринця одного із своїх справжніх державних мужів. «Молода муза» не повинна в «неповнокровності українського суспільства», яке «віддавна не знало історично-конструктивних традицій». Не «літературщина Карманських» «підмивала елементи суспільної психіки» – цей погляд, по меншій мірі, антимарксистський. Розхлябаність згаданої психіки не є результат роботи літературщини, а навпаки. Що ж до «молодомузівської гігантомахії», то це цілком природне явище всякої доби, яка передчуває національне відродження. Яскравим прикладом є тому XVIII вік в німецькій літературі. Так звані «м'ятежні генії» – цілком природне явище того часу.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<http://www.litres.ru/mikola-hviloviy-8345444/ukra-na-chi-maloros-ya/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примітки

1

Хоч вони цього, можливо, і не хочуть.

2

Звичайно, зовсім не по заслугі.

3

«Великі теорії»(фр.).

4

Здається, єдиної.

5

«Не ображайтеся», камраде.